

ЗА ПРОИЗХОДА И ЗНАЧЕНИЕТО НА НЯКОИ МЕСТНИ
ГЕОГРАФСКИ ИМЕНА ПО СРЕДНОТО ПОРЕЧИЕ НА РЕКА
ИСКЪР В РАЙОНА НА ПРЕДБАЛКАНА

М. Мичев — Ив. Дуриданов

Топонимични изследвания, или изучаване на географските имена, техния произход, класификация и пр., са провеждани у нас от специалисти в продължение на няколко десетилетия.¹ Последните 10—15 години обаче се характеризират с още по-голям интерес към този род проучвания, главна заслуга за което има Институтът по езикознание към БАН, който разработи специална програма за цялостно проучване на географските местни имена в нашата страна.²

Този постоянно разширяващ се интерес е напълно закономерно явление, тъй като именно топонимиката е онзи самостоятелен дял от групата обществени науки, който дава научен материал на езиковеди, историци и географи да кажат мнението си по много спорни въпроси от миналото, за което липсват достоверни писмени източници. Стойността на географските имена се състои в това, че те, веднъж възникнали на определена територия в резултат на обществено-икономическата и културната дейност на един или друг народ, се запазват в продължение на векове, а понякога и на хилядолетия. По такъв начин те могат да надживеят не само своите творители, но и самия език, на който са създадени.

Задълбоченото изучаване на местните географски имена може да разкрие миналото на един или друг район, развитието на неговото стопанство, характера на разселването на хората, техния бит и народностна принадлежност, както и много други историко-географски особености. Като имаме пред вид сложното и многообразно влияние, което много народи са оказали на нашите земи в продължение на десетки векове, лесно разбираемо е голямото значение на географските имена — тези драгоценни свидетели на нашето далечно и близко минало.

При системното и задълбочено изучаване на самите географски наименования или земеписни имена следва да се прилага комплексният

¹ За състоянието на топонимичните проучвания у нас виж труда на Вл. Георгиев, *Българска етимология и ономастика*, БАН, 1960.

² Вл. Георгиев, *пос. съч.*, стр. 18 и сл.

В посочения район могат да се считат като сигурни или вероятни румънски следните местни имена (по азбучен ред), някои от които не са известни досега:

Жулавала — неравна долинна местност, заета от работни площи и пасища. Разположена е на около 2 км югозападно от село Царевец. Името ѝ може да се изведе от рядко употребяваното рум. *jilăveală*, овлажняване, влажност, овлъгналост. Наименованието на местността твърде много схожда с характера на самата земеповърхна форма — силно овлажнявана долинка. Минаването през нея било пеша, или с кола в дъждовни и влажни дни е силно затруднено поради образуването на мочури и кал. Етимологията на рум. *jilăveală* е установена, то е производно от основата на глагола (а) *jilăvi*, овлажнявам' със суфикса — *eală*. Самият глагол (а) *jilăvi* е производно *jilăv* < бълг. *жилав*⁷. ЛабIALIZАЦИЯТА на -и- в първата сричка след *ж* е явление, познато на българските говори.

Келдър — местност от неголямата карстова заравненост, която заема част от землището на село Кален, на север от него, към билото на Веслецкото бърдо. Самата местност е разположена на 0,5—1 км от селото и е заета от пасища и необработваеми земи, които в миналото са били покрити с широколистна гора — дъб, бук и др. Името на местността може да се изведе от рум. *căldăre*, котел, казан, котловина. *Келдър* като земеповърхна форма действително представлява малка котловинка — валог, каквито твърде често се срещат из карстовите терени на Предбалкана и Стара планина. При обяснението на това име се натъкваме на известни фонетични мъчнотии. Името гласи *Келдър*, а не *Келдър* или *Кълдър*, както бихме очаквали. В книжовния румънски език съществителното *căldăre* е от женски род, а формата за мн. число — *căldări*. В диалектите навярно ще е съществувала и форма *căldăr* — от мъжки род, мн. число *călderi* (срв. *păr* круша — мн. число *peri*), от което може да се изведе и нашето име *Келдър*.

Костомър — местност, която представлява продълговат стръмен склон с дължина 800—900 м и ширина 150—200 м, заета с рядка дъбова гора, а в ниската ѝ част и от естествени ливади. Намира се на около 3 км югозападно от село Царевец и граничи с местността *Жулавала*. Разглежданата местност има южно и югозападно изложение. Името ѝ е производно от рум. *coastă* 'страна, склон, бряг' и *mare* 'голям, велик' или *coastămare*, т. е. голям склон, голям бряг. Това наименование напълно отговаря на описаната земеповърхна форма, която наистина представлява голяма стръмнина (наклон 25—30°) към едноименния дол. На румънското название на местността противостои *Стрънастран*, т. е. 'стръмна страна' — местност, разположена на изток от *Костомър*, която по своя външен вид напълно

⁷ Виж Dictionarul limbii române moderne, ed. Acad. R. P. Române, 1958, стр. 436.

съответствува на *Костомър* с тази разлика, че има не румънско, а славянско име. Първата част от името на местността схожда с румънското селищно име *Coastă*, което твърде често се среща в районите на Клуж, Крайова, Хунедоара, Питещ и пр. Местното име *Костомър* схожда с името на местността *Костă*, южно от село Кацяляне (Соф.), което Ив. Дуриданов извежда също от рум. *coastă* — страна, наклон, надолнище.⁸ А. Т. Илиев пише,⁹ че в Берковско съществува село *Костемар*, а в Гевгелийско (Македония) — село *Костомар*. Техните имена той извежда от рум. *costea*, но счита, че това е славянска заемка (от ст. бълг. *костъ*), поради което тези селищни названия нямат румънски произход. Това обяснение не може да се приеме за вярно, защото то не дава отговор как от *costea* могат да произлязат наименованията *Костемар* и *Костомар*. Наред с това следва да се отбележи, че на нас не се удаде да открием в списъка на населените места в България от 1911 г.¹⁰, а и в по-последни списъци¹¹ село *Костемар* в Берковско. При това не може да се допусне, че авторът е смесил името на споменатото от него село със село *Костенци*, каквото в Берковско действително съществува, ако в случая не е направена груба грешка. Що се отнася до името на село *Костомар* в Гевгелийско (последното също не бе намерено в съществуващите списъци и карти), не може до се изведе от *costea*, а от *coastămare*, което напълно схожда с името на местността *Костомър* в землището на село Царевец. Твърде е възможно това село да е разположено (или в миналото е било) върху по-стръмен склон и във връзка със своето местоположение е получило и названието си от власите-пастири, които преди много столетия са обитавали македонските земи. Сходството между двете имена — на селото и местността, подсказва какво е било териториалното разпространение на немногочисленото влашко население, живяло и изпъкнало съответна стопанска дейност всред по-многолюдното славянско население на юг от р. Дунав.

Кукуй — силно изпъкнала, прилична на подутост горска местност, разположена между две суходолия, на около 1 км западно от село Брусен, недалеч от десния бряг на р. Искър. Този външен вид на земеповърхната форма е резултат на денудационните и ерозионните процеси и той напълно отговаря на рум. *sicui* подутост, оток. Местност със също такава име, заета с ниви, лозя и ливади, има и на границата между землищата на селата Радовене и Кунино¹². Като морфоложка форма тя е много сходна с местността *Кукуй* в землището на село Брусен. Пълната еднаквост на имената на тези две

⁸ Ив. Дуриданов, пос. съч., стр. 472.

⁹ А. Т. Илиев, Румънска топонимия от славяно-български произход, Сб. БАН, кн. ХУІІ, София, 1925, стр. 25.

¹⁰ Списък на населените места в България, София, 1911, стр. 29.

¹¹ Предварителни резултати от преброяването на населението на 31. XII. 1946 (Брой на населението по населени места), София, 1947, стр. 19.

¹² Виж. картния лист Роман (1958 г.), М. 1 : 25 000.

местности очевидно се дължи на голямата им външна прилика, която е и първопричина те да получат едно и също наименование от едно-временините власи-пастири в разглеждания район.

Лăула — местно име в землището на село Синьо бърдо — на около 2 км северно от селището. Може да се изведе от рум. *Laiul* 'черен, сив'. Това название отразява цвета на почвената покривка в местността *Лăула*, заета от ниви, ливади и нискорасла гора. Подобно местно име се среща в района Фолтичени, област Сучава — Северна Румъния (I. Iordan, *Toropimă Românească, București*, 1963, стр. 517).

Молей — местност с орни и пустеещи земи, разположена северно от село Горна Бешовица. Наоколо преобладават бедни и излужени сиви горски почви. Измиването на горния почвен слой е постоянно явление поради значителния наклон на местността на юг. Това е една от причините за слабото плодородие на местните орни площи. Името на местността може да се изведе от рум. *molde*, мека, слаба, в смисъл на рохкава и слаба почва, каквато тук в действителност се наблюдава. Това название съответствува на румънското местно име *molăa*, което има същото значение, както и *molde* (I. Iordan, *Toropimă Românească, București*, 1963, стр. 110).

Мџул — местност с извор и ниви наоколо, разположена непосредствено на запад от село Царевец. Южно от извора, който сега снабдява селото с питейна вода, се помни, че е имало „влашки гробища“, за което ще стане дума по-сетне. Името на местността е без съмнение производно от рум. *moș* (член. *moșul*), дядо, старец, а диалектно 'чичо'. Името *Мџул* като местно название се среща още на две места в разглеждания район: а) в землището на село Кунино, на 1—2 км югоизточно от него; тук местността представлява плитка долинка с извор, а наоколо — обработваема земя, и б) в землището на село Лик, на 1 км североизточно от него, по шосето за село Ослен Криводол. Тук местността *Мџул* е богата на изобилна подпочвена вода, която причинява постоянното свличане на терена, зает с ниви. От казаното дотук изпъква една характерна особеност и за трите местности, именувани *Мџул*, а именно — наличието на извор във всяка една от тях. Не може да има съмнение, че изворите са играли важна роля в стопанската дейност на населението, което е обитавало много десетилетия този предбалкански край и ни е завещало като наследство местното име *Мџул*¹³.

¹³ За възникването на името *Мџул* в село Царевец съществува следното предание. Преди повече от 300 г. между власите-пастири, тогавашните обитатели на селото, което до 1934 г. се именувахе Влашко село, и пришълците българи от Тетевенско и Северозападна България (Берковско, Кулско и др.) възникнал ожесточен спор за пашата на добитъка. Тази разправа завършила с убийството на най-стария влах-пастир, т. е. дядото или старейшината в споменатата местност. Оттук и нейното име *Мџул*. В това предание има значителна доза историческа истина, защото в тази местност са съществували гробища, именувани от местните жители „влашките гробища“. Не е безинтересен и фактът, че в с. Угърчин (Ловешки окръг) и сега съществува голям род *Мџулите* (устно съобщение на М. Печевски).

Мушам — продълговато гористо било с полегати на север и юг склонове, дълго около 3 км. Разположено е на юг от днешното с. Стояновци — Романска община, и има посока изток — запад. Южните му дялове представляват част от землището на село Батулци (Ловешки окръг). Името на тази местност произлиза от рум. или аромън. *mușeat, mușat* — 'хубав'¹⁴, което напълно подхожда на красивата земагледка, каквато в действителност разкрива пред погледа покритото с дъбови гори и пасища невисоко планинско било. До преди 40 години по северния склон на билото са съществували няколко пръснати махали (Бенчовци, Тодоринци, Терзиовци, Вуловци, Найденовци, Цековци, Витковци, Лилковци, Нановци и Божковци), които са носили общото име — махала *Мушам*¹⁵. В периода между двете световни войни и най-вече след 9. IX. 1944 г. в резултат на господството на новите икономически отношения махалите по *Мушам* започват да „слизат“ на шосейния път Роман — Беленци, където се създава днешното купно селце Стояновци (бивше Кирилово).

Негърцица — местност в землището на село Царевец, която се намира на 3,5—4 км южно от него и обхваща част от левия стръмен и скалист бряг на р. Искър, а и самото легло на реката. В основата на това местно название очевидно лежи рум. *negru* 'черен, тъмен', което българите са пославянчили, като са го разширили с наставката *ъшцица* (< - *bskica*). От предполагаемото румънско название **negru* или **neagră* е образувано на славянска почва не само името на споменатата местност, но и имената на някои малки планински реки. Напр. река *Негърцица*, ляв приток на Малки Искър при село Видраре (Соф.)¹⁶, а така също и река *Негърцица*, която извира от северните склонове на връх Челопешка Баба и тече на север към град Етрополе.¹⁷ Възникването на името *Негърцица* в землището на Царевец много вероятно е да е станало във връзка с цвета на водата, тъй като и при ясно, и при облачно време водите на р. Искър, гледани от левия висок бряг, винаги изглеждат тъмни, черни. Прилагателното *negru* или *neagră* служи като основа за образуването на много речни имена в днешна Румъния. Напр. *Negrișoara*, ляв приток на Серет; *Negrâita* — река в област Вълча, и други.

Палимар — неравна местност на североизток от село Зверино, заета с пасища и малко обработваема площ. Името ѝ може да се из-

¹⁴ T. Parahagi, *Dictionarul dialectului aromin, general și etimologic*, ed. Acad. R. P. Romine, 1953, стр. 718, 719.

¹⁵ За *Мушам* като рум. или аром. местно име вжж G. Weigand, *Rumänen und Aromunen in Bulgarien. Mit 16 Bildern und einer Karte*. Leipzig, 1907, 8°, VIII, 104, стр. 44 и сл.; също Ст. Романски, *Власите и цинцарите в България* (съобщение). Пер. спис., LXIX (год. XX), кн. 1—2, Пловдив, 1908, стр. 146.

¹⁶ В Миков, *Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места*, София, 1943, стр. 77, 78.

¹⁷ Йор. Заимов, *Местните имена в Пирдопско*, София, БАН, 1959, стр. 92 и 220.

веде от рум. *pălimar* 'чардак, навес, стобор' поради това, че в тази местност в миналото навярно е съществувал някакъв навес или оградено място със стобор, което се е използвало за стопанските нужди на пастирите.

Пазуля — местност, заета от ниви и ливади, а наоколо има гора. Разположена е на около 2 км северно от село Цаконица. Наименованието ѝ произлиза от рум. *păsulă* 'зелен боб, фасул'. Може би тук в миналото да е садено много боб през пролетта за задоволяване местните потребности на тукашното население.

Скалдъня — хълмиста местност в землището на село Кунино, заета с гора и ливади. Разположена е на около 5 км югоизточно от споменатото село до границата с Карлуковското землище.¹⁸ В. Миков извежда името ѝ от гръц. *σχορδιον* 'здравец', което според него е силно преиначено в *сколдъня*.¹⁹ Струва ни се, че е много по-приемливо това название да е произлязло от рум. *scăldă* 'място за къпане, корито за къпане', в корена на което лежи глаголят *scăld* 'къпя, окъпвам, потапям, мокря', отколкото силно видоизмененото *σχορδιον*. В подкрепа на нашето предположение може да се приведе и следният факт. В посочената местност има извор и не е изключено обстоятелството, че някога при самия извор е имало някакво корито, което е било използвано за къпане било на хора, било на добитък.

Скуртă — къса долинка на 1 км югозападно от село Царевец, заета от ниви, зеленчукови градинки и пасища. В началото ѝ има два извора-кладенци, чиито води се използват от хората и от добитъка. Наименованието ѝ несъмнено произлиза от рум. *scurt,ă* 'къс, кратък'. То напълно съответствува на описаната земеповърхна форма. Не е безинтересно да се отбележи, че местността *Скуртă* отстои на твърде късо разстояние от споменатите по-горе местности *Жулавăла* и *Костомър*. По всичко изглежда, че стопанската пастирска дейност на едновременните създатели на тези земеписни имена е била съсредоточена повече на югозапад от споменатото село, където в миналото е имало по-обширни площи с ливади и пасища, част от които и сега съществуват, а така също и по-голямо изобилие на изворна и течаща вода.

Слатина — планинска местност с извори и мочурища в землището на село Зверино. Разположена е на 5 км северно от селото в горното поречие на малката рекичка Златица, ляв приток на река Искър. Името ѝ (на рум. *Slatină* 'солена извор, мочурище') представлява славянска заемка в румънски. Но е твърде вероятно тази местност да е именувана не от българи, а от пастири-власи, които преди векове са обитавали този район. За тяхното присъствие тук свидетел-

¹⁸ Виж картния лист Карлуково — М 1 : 25 000 (1960 г.).

¹⁹ В. Миков, пос. съч., стр. 155. Тук авторът неправилно е назвал местното име *сколдъня*, вместо *скалдъня*. От тази грешка навярно произтича и даденото неправилно етимологично обяснение.

ствува и местното рум. име *Палимър*, за което вече стана дума. Заслужава да се отбележи още и следният факт. През XV в. в местността *Слатина* е съществувало малко едноименно село, което по-късно изчезва по неизвестни засега причини (ОАК 45/29, лист 43а в Нар. библ. „Кирил и Методий“). Името *Слатина* или *Слатината* се среща като местно и селищно название из землищата на много предбалкански селища — Върбешница, Батулци, Баница и др., и в почти всички случаи е свързано с наличието на извори или мочурища.

Содрите — неравна местност в землището на село Стояновци, на границата с имотите на село Радовене. Името ѝ може да се изведе от рум. *soare* 'слънце', т. е. място, което сутрин най-рано се огрява от слънцето. На това местно име твърде много схожда наименованието *Суара* — местност на 2 км северно от с. Оходен, Врач.

Търтар — местност в землището на с. Кунино, от дясната страна на река Искър, заета от орни площи. Името ѝ без съмнение произхожда от рум. *tartăr,ă* 'татарски', което свидетелствува за пребиваването на татари на това място. Да се мисли, че произходът на това име е във връзка със заселването на татари и черкези из българските земи през 60-те години на XIX в. би било неправилно, тъй като няма никакви данни за съвместното съжителство между власи и татари през този период в землището на Кунино, в резултат на което да се е появило това име. Много е вероятно името *търтар* да е възникнало още през втората половина на XIII в. — периода на първите татарски нашествия във феодална България, когато на отделни места в планинските и полупланинските райони са живели власи-пастири, които са и именували местността.

Турлата — невисоко куполообразно възвишение на 1 км североизточно от Стояновци, заето от обработваеми площи. Местности с подобно име има и в други полупланински и планински райони, напр., до град Троян и село Дълбок дол (Троянско), както и в Стикал (бивше Девинско).²⁰ В. Миков извежда това име от лат. *turris* 'кула, замък, укрепление'.²¹ В същност местното име *Турлата*, което ни занимава, е от рум. *turlă* 'купол, кула, куличка', заемка от новогръц. *τοῦρλα*.²² Няма съмнение, че името на местността е свързано със съществуването на някаква кула или укрепление, следите на което днес са напълно заличени. Да считаме, че местното име *Турлата* не е пряко унаследило лат. *turris*, както твърди В. Миков, а има румънски произход, ни дават основание следните съображения. Първо, по двата бряга на р. Искър в района на Предбалкана (от село Зверино до село Карлуково) има много старинни укрепени места от предславянската и славянската епоха, но на нас не е известно нито едно от тях да носи името *Турла* или *Турлата*. Това обстоятелство може да има своето

²⁰ В. Миков, пос. съч., стр. 155.

²¹ Пак там, стр. 155.

²² Виж *Dictionarul limbii române moderne*, 1958, стр. 889.

обяснение само ако се приеме, че до настаняването на славяните на Балканския полуостров подобни имена на местности са били напълно заличени, което е малко вероятно, като се има пред вид голямата устойчивост на земеписните названия въпреки етническите промени, или че такива имена изобщо не са съществували, а са създадени по-късно при по-други обществени и народностно-езикови отношения. Второ, в землището на село Стояновци, както вече се отбеляза, са налице други две местни имена от румънски или аромънски произход — *Мушият* и *Соарите*. Следователно не може да се изключва възможността за съществуването и на трето подобно име. Такова допускане не е лишено от основание, тъй като налице са примери, че в землищата и на други села (Царевец и Кунино) има по няколко местни имена от румънски произход. Трето, рум. *turlă* е заемка от новогръцки, а не пряко от латински. И този факт показва, че името *Турла* из нашите земи се е запазило не по пътя на съхраняването от лат. *turris*, а чрез заемка от новогръцки език. С други думи, то свидетелствува за по-късен етап на поява в езика на една нова народност, която излиза на историческата сцена на прехода от първото към второто хилядолетие от новата епоха.

Шатрил — хълмиста местност с общ наклон към долината на р. Скът, заета с обработваеми площи и ливади. Разположена е на около 1 км северно от село Тишевица. Името ѝ е производно от рум. *șatră* 'колиба, бордей, катуна', което подсказва, че на това място ще да е имало някакво помещение за живеене. Западно от *Шатрил* се намира и местността *Шатрилска поляна*, името на която свидетелствува, че и на това място е имало колиби или борден.

Към споменатите по-горе названия следва да се добавят още няколко, които свидетелствуват за присъствието на власи-овчари. В нашия район названията, свързани с името *влах*, са:

Влашко село — сега преименувано, както се спомена, на село Царевец; *Влашки дол* — крайселска местност, заета с пасище и малки зеленчукови градинки, разположени непосредствено на юг от споменатото село; *Влашки торъща* — местност в землището на село Оселна; *Влах* — местност в землището на село Зверино; *Влашки венец* — гориста местност на 3—4 км северно от село Горна Кремена; *Влашка могила* — местност, заета от пасища в землището на село Хубавене, на около 2 км североизточно от него.²⁸

Местните названия по средното поречие на Искър, определени като сигурни или отчасти вероятно румънски, представляват съвсем малък брой от общото количество имена, които се срещат из землищата на споменатите села. Това е лесно обяснимо, като се има пред вид, че те са рожба на един по-стар период и на по-други народ-

²⁸ За други названия, свързани с власите-овчари в Сев.-зап. България, виж. В. Миков, пос. съч., стр. 76 и 106. Подобни местни имена в Пирдопско отбелязва и Йор. Заимов — пос. съч., стр. 130 и сл.

ностни отношения. Изразяването им в проценти е трудно, а в случая не е и необходимо. Нужно е обаче да се отбележи, че техният брой е по-значителен в землищните граници на село Царевец, а така също и в разположените едно до друго землища на селата Кунино, Стояновци и Радовене. Това обстоятелство показва, че те са концентрирани в два подрайона — първият вляво от река Искър, а вторият — отдясно но и единият, и другият са в предпланинската част на Стара планина, която предоставя добри природни възможности за развитието на животновъдството и най-вече на овцевъдството — един от главните поминъци на старото влашко население, което преди столетия е обитавало тези земи.

По-голямото наличие на румънски местни имена в сегашните двестри землищни граници е свързано не само с общоприетото вече схващане, че планинските и полупланинските райони на Балканския п-в преди десетина столетия са обитавани от власи-пастири, които по-късно са били асимилирани или са се изселили на север през река Дунав, но и с едно друго обстоятелство, за което ще стане дума малко по-сетне.

От разгледаните местни названия само едно е свързано с река (*Негъръщица*), докато останалите принадлежат на типични земеповърхни форми (*Жулавала*, *Костомар*, *Кукуй*, *Скурта* и други), извори (*Мбуш*, *Скалдиня*), стопански сгради и стари укрепления (*Палимар*, *Турлата*, *Шатрил*) и растения (*Пазуля*). Те са най-надеждният източник, въз основа на който може да се прави съществен извод за етногенезиса на населението, обитавало разглеждания район. Към тях трябва да се прибави и името на споменатото *Влашко село*, което недвусмислено свидетелствува, че негови обитатели, а може би и основатели са били власи и именно поради това то е названо с такова име, което го отличава от другите селищни имена, предимно славянски. Връзката между това селищно име, запазено до 1934 г., и няколкото румънски местни названия в съвременните землищни граници на селото е повече от очевидна. При това помни се, както вече бе отбелязано, че някога селото е било населено с власи, които са имали и свои гробища в местността *Мбуш*. За нас в конкретния случай не е безинтересно и от особено значение е да установим кога и при какви обществено-икономически предпоставки се появява това селищно име. Защото от отговора на този въпрос зависи до голяма степен и изясняването на главната и съществена проблема, а именно — кога възникват и самите румънски местни названия в разглеждания от нас район.

Цв. Тодоров²⁴ счита, че заселниците на Влашко село, Старо село и други съседни на тях села се състоят от преселници из Тетевенско, както и от много други селища в Сев.-зап. България. Но заедно с това той поставя въпроса, дали това заселване е станало пряко или кос-

²⁴ Цв. Тодоров, Северозападните български говори, Сб, НУ, кн. ХLI, София, 1936, стр. 20.

вено, като заселниците им първо са бягали в Румъния, а след това са се завърнали по тези места. Според споменатия автор поселниците на Влашко село са дошли (?) от Румъния (разредка наша). До този извод той стига въз основа на името *Мюшул*, за което уж селяните не знаели нищо. Следва да се каже, че това твърдение, изградено само на един единствен аргумент, никак не е състоятелно, тъй като то не се съгласува нито с данните за поселищната история на селищата тук, нито с местните имена — тези най-трайни и най-стари паметници, чрез които една отдавна изчезнала или претопена народност разказва своята собствена съдба.

Исторически името на *Влашко село* е засвидетелствувано в турски архивен документ от XV век²⁵, който Р. Стойков²⁶ отнася към 1430 г., а Б. Цветкова²⁷ — към 80-те години на същото столетие. В този извънредно важен документ, който съдържа много ценни данни за редица селища в Северна и Северозападна България, както и сведения за броя на техните домакинства и пр., интересуващото ни селище е записано като *Ефляк-и Бюзьорг*, т. е. *Голямо Влашко*, с 64 домакинства, две вдовици и приход без испенче 5394.²⁸ Като пето поред в същия списък, който представлява зиамет *Ивраджа* (Враца), на заимите Ердоудъ бег и Махмуд бей, състоящ се от един град (Враца), 13 села и една мезра, където на второ място е отбелязано село *Голямо Влашко*, фигурира и селото *Ефляк-и Кючюк*, т. е. *Малко Влашко*, с 27 домакинства, една вдовица и приход без испенче 2556.²⁹ Наличието в списъка на две села, чиито имена ясно отразяват етническата принадлежност на техните заселници — власи, е твърде интересен и същевременно много показателен факт, който доказва съществуването на румънско население през XV в. в някои села на Сев.-зап. България. В случая ние считаме, че *Голямо Влашко* и *Малко Влашко* са селата *Влашко село* във Врачански окръг и *Влашко село* (днешно Мартиново) в Михайловградски окръг. При това отъждествяване изхождаме от следните съображения. Първо, поради това, че по-голямата част от 13-те села в споменатия зиамет и днес спадат към Врачанския окръг, например *Моравиче*³⁰ (днеш. *Моравица*), *Бабине*³¹ (днеш. *Гол. Бабино*), *Изверине*³² (днеш. *Зверино*) и пр., а към Михай-

²⁵ ОАК (Отделна архивна колекция) при Ориенталския отдел на Нар. библ. „Кирил и Методий“, 45/29 л. 42-б.

²⁶ Р. Стойков, Нови сведения за миналото на български селища през XV—XVI в., Сп. Истор. преглед, год. XV, кн. 6, София, 1959, сравни от същия автор: Наименования на български селища в турски документи на Ориенталския отдел на Нар. библ. „В. Коларов“ от XV, XVI, XVII и XVIII в. Известия за 1959 г., т. I (VII) на Нар. библ. „В. Коларов“ и Библ. при Ссф. у-тет, София, 1961 г., стр. 473.

²⁷ Б. Цветкова, За поселищния облик на Търновския край през XV и XVI в., Сбор. в чест. на Йор. Захариев, София, БАН, 1964, стр. 125 и сл.

²⁸ ОАК, 45/29 лист 42-б.

²⁹ Пак там.

³⁰ Пак там.

³¹ Пак там.

³² Пак там.

ловградски окръг — село *Липене*³³ (днеш. *Липен*). Че южните планински дялове на този окръг действително са били в границите на Врачанския вилает по това време, свидетелствува и един друг опис на зиамет в споменатия документ, състоящ се от 10 села, между които е село *Костенче* (днеш. *Костенци*) и *Мезра Огуз* (навярно днеш. *Мез-дрей*).³⁴ И второ, ако *Малко Влашко* е било разположено някъде наблизо до *Голямо Влашко*, т. е. в чертите на неговото землище или в границите на разглеждания район, то в поселищната история, а и в топонимията биха се запазили някакви следи, най-малкото под формата на предания за неговото съществуване, но такива не са известни досега. Следователно *Малко Влашко* е именно бивше *Влашко село* — днешно Мартиново, а не някое друго изчезнало селище. Като критерий на османския регистратор за именуването на *Голямо Влашко* и *Малко Влашко* по всичко изглежда е служил броят на техните домакинства, който бе отбелязан по-горе, а не нещо друго.

Голямо Влашко през XV в., както свидетелствуват данните, е било доста многолюдно селище за онова време. Това обстоятелство на свой ред подсказва, че въпросното селище е съществувало и през предходното столетие, а навярно и още по-рано. С други думи, неговото възникване може да се отнесе към XIII—XIV в., т. е. в периода на Втората българска държава. За да изкажем подобно предположение, изхождаме не само от големия брой на домакинствата в интересуващото ни село, но и от тогавашната конкретна историческа обстановка.

През XIII и XIV в. в българските земи се създават условия за развитието на най-характерните и пълни форми на феодализма: отработъчната (ангарията), натуралната и паричната феодална рента.³⁵ Тези три форми показват, че в тогавашното феодално общество е налице ясно изразената класова диференциация, както и все по-разрастващото се обществено разделение на труда, което се явява като основа на целия процес за развитие на стоковото стопанство.

Ако се съди от грамотите за манастирите в югозападните български земи през споменатата епоха, отработъчната рента (ангарията) е била широко застъпена и се е свеждала до три главни вида: 1) ангарии по отглеждане и опазване на добитъка; 2) полски ангарии във връзка със земеделското стопанство на едрия собственик (сеитба, оран, прекопаване на лозя и пр.) и 3) ангарии във връзка със задоволяване битовите нужди на манастирското братство.³⁶ Ангарии по отглеждането и опазването на добитъка — собственост на

³³ Пак там, лист 43-а.

³⁴ ОАК, 45/29 лист 43-а.

³⁵ Д. Ангелов, Въпроси на феодализма в българските земи през XIII—XIV в., сп. Истор. преглед, год. XVI, кн. 6, София, 1960, стр. 82.

³⁶ За трите вида ангарии вж. Д. Ангелов, Аграрните отношения в Северна и Средна Македония през XIV в., София, 1958, стр. 158 и сл.

манастирите-феодали, се възлагали предимно на *власите*, които били известни като опитни пастири.³⁷ Но те изпълнявали и полски ангарии подобно на отроците и париците в случай, че имали свои села, т. е. водели вече уседнал живот.³⁸ Тази широко разпространена разновидност на отработъчната (ангарийна) рента в югозападните български земи едва ли е останала неизвестна и чужда на практиката на феодалната система в Северозападна България и конкретно в планинските и предпланинските ѝ райони, където е имало, макар и некомпактно, влашко пастирско население. А че тук е имало власи, затова недвусмислено говорят споменатите по-горе местни географски наименования, които са рожба на техния тогавашен език. Както другаде, така и тук, в нашия район, това население очевидно е било принудено от феодалната власт да води не номадски, а уседнал начин на живот, да има свои села, едно от които е *Голямо Влашко*, защото само в качеството си на уседнало зависимо население то е могло да бъде подчинено на пълна феодална експлоатация.

Близостта на *Голямо Влашко* или *Влашко село* (вж. приложената картна скица), а и на земите, сега заети от землищата на Кунино, Стояновци и Радовене, в които се посочи, че са съсредоточени част от разглежданите румънски местни имена, до Тържишкия манастир „Св. Илия“³⁹, разрушен в края на XIV в. по време на турското нашествие, дава основание да се мисли, че наличното влашко население по средното поречие на р. Искър наред с българското, състоящо се от отроци и парици, е било подвластно на манастира-феодал. Подобно предположение се изгражда само на известна аналогия със съществуващото положение в манастирите из югозападните български земи, тъй като писмен изворов материал за това липсва. Но независимо от това, дали на власите тук е било възложено, или не да се грижат за отглеждането и опазването на добитъка, собственост на споменатия манастир, няма съмнение, че те, както и останалото българско население са били зависими от някой друг местен господар на земята, защото другояче не може и да бъде.⁴⁰

³⁷ Д. Ангелов, Въпроси на феодализма и пр., стр. 83.

³⁸ Д. Ангелов, пос. съч., стр. 83.

³⁹ Манастирът „Св. Илия“ в местността Тържище, Староселско землище, е възстановен в средата на XIX в. Самото наименование на местността показва, че тук в миналото навярно край самия манастир се е извършвала разменна търговия. Следователно манастирът е бил пазарно средище през епохата на Втората феодална българска държава. Съществува и предание, че Тържишкият манастир е основан от Асеновци, т. е. в края на XII в. За подробности вж. статията на М и х. М и ч е в, Бележки върху името на стопанството на едно изчезнало селище от епохата на феодализма (XIII—XIV в.), Сбор. в чест на Йордан Захариев, София, БАН, 1964, стр. 141 и сл.

⁴⁰ Възможно е влашкото пастирско население, което е водело вече уседнал начин на живот в разглеждания район през периода на Втората българска държава, да е било подвластно не на Тържишкия манастир, а на други манастири. Такива са съще-

* * *

Разгледаните местни географски имена, колкото и малко да са по количество, както и наличието на *Влашко село*, засвидетелствувано в автентичен документ от XV в. като *Голямо Влашко* измежду многото други села по средното поречие на р. Искър, ни дава основание да твърдим, че тук през XIII—XIV в., а може би и още по-преди наред с българското население са живели и власи-пастири. В езика на тези власи вече са били проникнали славянски заемки, както можем да съдим по местното име *Жулавала*, в основата на което лежи бълг. (слав.) *жилав*. Съдбата на това неславянско население, което е имало свой език, свои нрави и обичаи, свързани с главния му поминък — животновъдството, засега остава неизвестна. Но доказателство за неговото съществуване са местните географски названия, създадени в онзи период, когато това население е водело вече продължителен уседнал начин на живот, когато то е имало възможност, макар може би и по принуда, да има и свои села.

Споменатите местни имена са преживели столетия. Но тяхното голямо значение се състои в това, че те по безспорен начин разкриват тайната на народностния облик и миналото на една част от българските предбалкански земи.

Стъпували в землищата на сегашните села Царевец и Кунино. За съществуването на тези разрушени и отдавна изчезнали манастири днес напомнят местните имена Манастирище на около 3 км западно от Царевец и Горелия манастир — 5 км югоизточно от Кунино. Подобно предположение също така не е лишено от основание, тъй като местностите, имената на които в първата част от работата ни бяха определени като румънски или вероятно румънски, са разположени в близко съседство на отдавна съществуващите манастирски обители.

ÜBER DIE HERKUNFT UND DIE BEDEUTUNG MANCHER ÖRTLICHEN GEOGRAPHISCHEN NAMEN IM MITTELSTROMGE- BIET DES FLUSSES ISKAR IM VORDERBALKANBEZIRK

Michaïl Mitscheff, Iwan Duridanoff

(Zusammenfassung)

Das Studieren der Herkunft und der Bedeutung der örtlichen geographischen Namen stellt eine schwierige und komplizierte Aufgabe dar. Solche Erforschungsart ist von großer wissenschaftlicher Bedeutung, da durch die geographischen örtlichen Benennungen man die Vergangenheit dieses oder jenes Bezirkes aufdecken kann, als auch seine wirtschaftliche Gestalt, die Lebensweise der Menschen und den Charakter der Aussiedlung, ihre Volksangehörigkeit, und eine Reihe historisch-geographischer Besonderheiten. Diese Erforschungen werden von einem Umstand erleichtert, und zwar von dem, daß die geographischen Namen sich gewöhnlich im Laufe der Jahrhunderte erhalten, manchmal noch mehr, im Laufe der Jahrtausenden.

Bei der Erforschung der örtlichen geographischen Namen muß man eine komplexe Methode anwenden, da nur mit den gemeinsamen Kenntnissen der Sprachwissenschaftlern, der Historikern, der Geographen, der Etnographen u. a. Spezialisten man vollwertige wissenschaftliche Ergebnisse erreichen könnte. Die Benutzung jeder anderer Methode führt zu einseitigen Erklärungen und Schlußfolgerungen.

Das Ziel des Aufsatzes ist, die Herkunft und die Bedeutung mancher unbekanntes bis jetzt örtlichen geographischen Namen zu erklären, welche für eine verschollene rumänische Bevölkerung im Mittelstromgebiet des Flusses Iskar im Vorderbalkanbezirk zeugen. Diese örtlichen Namen vermehren das jetzt vorhandene Material in diesem Gebiete und können eine zuverlässige Grundlage für die Klärung des Problems der verschollenen oder slavisierten rumänischen Bevölkerung sein, welche vor einigen Jahrhunderten die Gebirgs- und Halbgebirgsgebiete bewohnten.

Der Bezirk, aus dem die hiergenannten örtlichen Namen gesammelt sind, die ganz sicher oder wahrscheinlich als rumänisch bestimmt sind, umfaßt gegen 40 Orten, welche nach ihrem wirtschaftlichen Charakter zu der Stadt Mezdra gravitieren (S. die beigelegte Skizze). Nicht in allen Dorfmarken sind solche geographischen Benennungen entdeckt. Deren Sammlung kann nur auf Grund einer Bewanderung der Gegend vollgezogen werden, so wie auf Grund einer Erkundigung bei der älteren Landsbevölkerung, und durch Nachforschungen in den entsprechenden topographischen Blättern in M. I: 25 000.

Es werden als sicher oder wahrscheinlich rumänisch die folgenden geographischen örtlichen Namen betrachtet (nach dem Alphabet) — manche Namen sind noch nicht bekannt bis jetzt: *Julavála, Keldér, Kostomár, Kukúi, Láula, Molei, Móschul, Muschát, Negarschítza, Palimár, Pazúlja, Skaldinja, Slátina, Skúrta, Soárite, Tár-tar, Túrlata, Schatril* (ihre Bedeutung ist in dem Aufsatz erklärt, wo auch betont ist von welchem rumänischen Wort ein jeder Name entstammt).

Neben den genannten Namen können auch die folgenden zugefügt werden: Walachisches Dorf, Walachisches Tal, Walachische Düngerorte, Walach, Walachischer Kranz, Walachischer Hügel; sie zeugen alle die Anwesenheit einer Einwohnerschaft von Walachen-Hirten.

Die genannten örtlichen Namen werden hauptsächlich in zwei Nebenbezirken getroffen — der erste links vom Flusse Iskar, im Dorfmark Zarevetz (ehemaliges walachisches Dorf) und der zweite — rechts, die Dorfmarke Kunino, Stojanowzi, und Radowene. Diese Benennungen sind sichere Quellen, die die volkseigene Angehörigkeit der Bevölkerung bestimmen, welche sie geschaffen hat. Unter ihnen ist für uns der Name Walachisches Dorf interessant, er zeigt, daß seine Bewohner, sogar seine Begründer, Walachen waren.

Walachisches Dorf figuriert unter dem Namen Großes Walachen in einem offiziellen türkischen Dokument vom XV. Jahrhundert, das 64 Hauswirtschaften besaß. Dieser Umstand führt uns auf den Gedanken, daß es sehr möglich ist, daß dieses Dorf noch während des zweiten bulgarischen Staates existierte (XIII. — XIV. Jahrhundert), in welcher Periode die Feudalmacht die rumänische Hirtenbevölkerung zwang nicht ein Nomaden-, sondern ein sesshaftes Leben zu führen, d. h. eigene Dörfer zu haben; eines von denen ist ohne Zweifel Großes Walachen. Die Hirten konnten nur als sesshafte Bevölkerung der völligen Feudalausbeutung unterworfen werden.

Im Schlußteil des Aufsatzes ist hervorgehoben, daß die behandelten örtlichen geographischen Namen, uns Anlaß geben zu behaupten, daß im XIII. und XIV. Jahrhundert, vielleicht auch früher, im Mittelstromgebiet des Flusses Iskar, neben den Bulgaren auch walachische Hirten gelebt haben, in deren Sprache manche slavische Lehnwörter eingedrungen sind.

Das Schicksal dieser nichtslavischer Bevölkerung, welche eigene Sprache, eigene Sitten und Gewohnheiten hatte, die eng mit ihrem Hauptlebensunterhalt — die Viehzucht — verbunden waren, bleibt für jetzt noch unbekannt. Aber Beweis für ihr Dasein sind die örtlichen, geographischen Namen, deren Herkunft und Bedeutung in dem resümierten Aufsatz besprochen sind.